

Mu imäkiil om seto kiil

II seto keelepäev Meremäel

2003. aastal peeti Eestis Emakeele Seltsi osalusel viis koolide keelepäeva: 12. märtsil Tallinna Pelgulinna gümnaasiumi keelepäev, 14. märtsil Tallinna Õismäe humanitaargümnaasiumi V keelepäev ja Tallinna 21. kooli põhikooli õpilaste keelepäev, 17. märtsil Petseri II keskkooli II keelepäev ning 23. septembril Petseri II keskkooli III keelepäev. Peale nende on aga veel keelepäevad, mis on ette võetud koolide omal algatusel. Oleme mitmes varasemas Oma Keele numbris kutsunud üles ja kutsume nüüdki teatama toimetusele ka neist ilma Emakeele Seltsi osaluseta korraldatud keelepäevadest, et saaksime oma kroonikarubriigi kaudu neist laiemaltki teada anda.

Selles numbris kirjutab ühest seda laadi keelepäevast, mis peeti 20. mail 2003. aastal Meremäel, Meremäe kooli endine eesti keele ja kirjanduse õpetaja, Emakeele Seltsi tegevliige **Kaleph Jõulu**.

Seto rahvas püüab hoolikalt säilitada oma kultuuriidentiteeti, kuid ei unusta sealjuures ka oma emakeelt – seto kiilt. Seekordne II seto keelepäev peeti 20. mail 2003. aastal Meremäe koolimajas. Tuleb öelda, et I seto keelepäev toimus samas paigas 14. aprillil 1989. aastal, seega 14 aastat tagasi.

Nüüdseks oli möödunud hulk aastaid ja muutusedki märgatavad. Kui I keelepäeva korraldajajaks olid Meremäe keskkooli õpilased, siis II keelepäeval esinesid Meremäe põhikooli õpilased ja õpetajad. Meremäe õpilaste arv oli 120, nüüd põhikoolis 74. Keelepäeva tunnus-

lauseks oli nii siis kui ka nüüd „Mu imäkiil om seto kiil”. Kui I keelepäeva üldkorraldajaks oli Emakeele Selts, siis nüüd aitas korralduslikku külge täita Meremäe vallavalitsus. Meremäe raamatukogu juhataja ja vallavolikogu esimees Anni Lahe aitas valida esinejaid, kelle hulgas olid ka Obinitsa põhikooli ja Petseri eesti kooli õpilased.

Olgu siinkohal üles loetud ka keelepäeva sõnavõttud nende pidamise järjekorras: Kaleph Jõulu „Seto kiilest ja tima lättist”, Aare Hörn „Setomaast ja seto rahvast”, Silvia Karro „Seto kiil ja miil siih- ja säälpuul kontrolljuunt (tähelepandmisi „Veere pääl” saadõt teteh)”, isa Raffael „Kerigu osa setode esihindäst jäämisõl”, Silvi Palm ja Evi Kambrimäe „Seto kiil ja Setomaa kuul”, Paul Hagu „Setode lugalaul „Peko””, Evar Saar „Ummamuudu asju Setomaa kotusõnimmi man”.

Õpetaja Evi Kambrimäe uurimus näitas seda, kuidas seto keele kasutamine koolis on hääbumas: õpilased räägivad ka vahetundides peamiselt eesti keelt, kuigi veel üle kümne aasta tagasi räägiti vahetundides julgelt seto keelt. Õpetaja Silvi Palmi ettekanne seostus õpilaste ettekannetega ja neist nähtus, et Obinitsa kooliõpilased pole veel minetanud seto keele omapära (hääldamine, sõnavara), olles seega lähedased Petseri kooli õpilastele. Väga head seto keele kasutamist pakkusid just Petseri õpilased (9. klass).

Tundub, et selles setodele arhailisemas keskkonnas on seto keele traditsionaalne sõnavara hästi säilinud (uudissõnu ei tabanud küll ühtegi). Kui Meremäe keskkooli õpilased hakkavad kõnes kaotama larüngaalklusiili (mitmuse *-d*, käskiv kõneviis), siis Petseri eesti kooli õpilased artikuleerisid seda kindlalt. Samuti ei tabanud ma sõnu, mille asemele oleksid tulnud eesti sõnad (*nüüd, on, siis, et, võib, saab, annab, kodus*), kuigi Meremäel esines see juba sagedasti. Seda oli väheke tunda ka Obinitsa õpilaste kõnes (*nüüd, on* jt). On selge: eesti kirjakeele õpetamine aitab välja süüa seto keele sõnavara ja soodustab larüngaalklusiili kadu (seto keelele väga omast mitmuse tunnust).

Seto keel on lahutamatu seto leelost. Ka sel keelepäeval esitasid õpilased, samuti seto naised seto leelot. Seto mehed koos Paul Haguga laulsid kirmaskil mitu meestelaulu ja see rõhutas üht: kui juba mehed laulavad seto laulu, ei kao see seto keel siit küll kuhugi. Keelepäevast võttis osa ligemale 200 inimest (koos külalistega mujalt Eestist).

Isa Raffael, kes on setode keskel kõrgelt hinnatud vaimulik, rõhutas kiriku osa setode eluviisi hoidmisel. Raadioajakirjanik Silvia

Karro, kes on pärit kohapealt ja lõpetanud Meremäe keskkooli, oli valinud episoode 17 päevast, kui Eesti Televisiooni saategrupp filmis setode elu. Oma juttu illustreeris ta video kaudu, nii et oli võimalus kuulda seto keelt nii Eesti- kui ka Venemaa poolt. Venemaal elav seto poiss valdas ladusalt oma emakeelt. Silvia Karro tõi eriti esile Trigina külast pärit 91-aastast Maria Tõnisoni, seto kultuuripärlit, kes on loonud kauneid seto värse. Oma laululoome kohta on Maria Tõnison öelnud nii: „Laul tulõ lahkõst meelest, sõna süämest sünnüs.”

Suur tänu keelepäeva põhikorraldajale Anni Lahele, samuti Meremäe põhikooli juhatajale Pille Malkovile, õpetajaile Viivika Kooserile ja Evi Kambrimäele, Obinitsa emakeeleõpetajale Silvi Palmile, ajalooõpetajale Aare Hõrnile ja folklooriõpetajale Riika Hõrnile. Suur tänu ka Petseri kooli õpetajaile ja õpilastele, kes aitasid seda keelepäeva muuta kauniks seto keele päevaks oma väga hea kõnekeele tundmise ja esitamisega.

Setod otsustasid, et III keelepäev tuleb juba 2004. aastal – viivitada enam ei tohi. Püüan aidata seda ette valmistada Viljandimaalt.

Kaleph Jõulu

Pakume Oma Keele lugejale katke Kaleph Jõulu sõnavõtust II seto keelepäeval.

„Seto kiilt pole vaja hakata taastama, sest see on olnud elavaks kõnekeeleks tänaseni, seega setode poolt kasutusel olev oma emakeel. Sellegi keelel on olnud seto nulkade (nn kihelkondade) kaudu mitmeid murdeidki, mis on aidanud seda keelt elus ja jõuski hoida murdeliste sugemite kaudu. Kui me murded ära kaotaksime, mis kasu sellest oleks kõneldavale keelele – murded toidavad rahva keelt, ka seto kiilt. Ilma murreteta poleks rahva ühiskeel iialgi tugevam, seda teadku iga keele uurija – murded on keele baasiks, mille varal võib moodustada järjest uusi sõnu. Iga seto sõna oma väljendusliku küljega on kulla väärtuses – me iialgi ei tea, kus peame just seda ära kasutama mõne uue sõnavormi või keelendi loomisel.”